

формування комунікативної культури майбутніх учителів обумовлюється дією цілої низки взаємозалежних між собою умов. Сукупність виокремлених нами умов, на нашу думку, має подолати труднощі, які виникають у процесі формування комунікативної культури студентів у вищому навчальному педагогічному закладі. Сьогодні виникає потреба у розробці нових технологій розвиваючого навчання та виховання під час позааудиторної роботи, яка враховує наявність перерахованих вище педагогічних умов.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Борис Герасимович Ананьев. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
2. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Киев: Высшая школа, 1988. – 160 с.
3. Кондрашова Л.В. Гуманизация педагогического процесса в современной школе: История и современность / Л.Кондрашова, А.Сманцер – Мн.: Бестпринт, 2001. – 308 с.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – Т.1. – 485 с.

М.М.Москалец,
аспірант,
Криворізький ДПУ

**ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ
ЧЕРЕЗ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті мова йде про взаємозв'язки фундаментального та спеціального знання як способу формування ціннісної картини світу засобами навчальної діяльності студентів.

В статті говориться о взаимосвязи фундаментального и специального знания как способа формирования ценностной картины света средствами учебной деятельности студентов.

It considers important progressing aspects of educational activity as an indispensable condition of valuable unutilitarian student's education. It actualizes the theme of self-control educational activity beginning since starting years of study at high school.

Тема змісту знань є вузловою у визначенні направленості навчання, освіти і виховання у вищій школі. Якщо, приміром, пріоритети надаються педагогічним процесам, спрямованим на фахову підготовку студентів, на перший план виходять завдання опанування фундаментальними і спеціальними знаннями відповідно до обраної професії. Натомість, коли за орієнтир обираються

процеси, що забезпечують особистісно спрямовану освіту молодого людини, мають гармонійно поєднуватись знання, потрібні для становлення духовної й фахової, діяльної та різнобічно-освіченої особи.

Проблема змісту навчальної діяльності, характер знань хвилювала багатьох учених у всі часи. Про єдність фундаментального і спеціального знання в змісті підготовки фахівців, їх гармонізації як засоби формування цілісної картини світу зазначали Н.А.Бердяєв [1], А.П.Зінченко [2], І.А.Льїн [3] у своїх роботах.

В даний час проблема якісної освіти через оновлення підходів і принципів до структуризації і оновлення його змісту не втратила своєї актуальності.

Мета статті – розглянути взаємодію методологічних і спеціальних знань як засоби формування у майбутніх фахівців цілісної картини світу в процесі навчання ВНЗ.

Проаналізувавши особливості названих масивів знань, можна сказати, що знання першого типу потрібні людині для того, наприклад, аби видобувати корисні копалини і виробляти потрібні людині технічні засоби її існування. Знання другого типу знадобляться коли вона, приміром, розпочинає власний бізнес. Тоді як знання третього – для того, аби людина могла так влаштувати свій внутрішній світ, коли вона зможе відчувати себе щасливою. Як видно, жоден із вказаних типів знань не є зайвим у ході її становлення, тож уявити собі дійсно культурну і фахову людину з вищою освітою, котра не опанувала якимось із блоків знань, неможливо. До того ж, сучасні фірми вбачають найбільш дієвим видом контролю за людиною на виробництві, коли вона у повній мірі розкриває свій потенціал, – самоконтроль. Зрозуміло, що досягти такого стану за умови самої лише професійної – зорієнтованої на виробництво, а не на людину спрямованості освіти, неможливо.

Відповідно наукова картина світу. Це, перед за все, цілісний образ предмету власне наукового дослідження у його головних системно-структурних характеристиках, що формується через існуючі фундаментальні поняття, уявлення і принципи науки на кожному з етапів її історичного розвитку.

Розрізняють такі основні види (форми) наукової картини світу (КС): 1) загальнонаукову як узагальнені уявлення про Всесвіт, живу природу, суспільство і людину, що складаються на підставі

синтезу знань, отриманих у різних наукових дисциплінах; 2) соціальну і природничо-наукову КС як уявлення про суспільство і природу, що узагальнюють досягнення відповідно соціально-гуманітарних і природничих наук; 3) спеціальні наукові КС (дисциплінарні онтології) – чи уявлення про предмети окремих наук (фізична, хімічна, біологічна і т.п. КС). В останньому випадку термін “світ” застосовується у специфічному сенсі, означаючи не світ в цілому, а лише предметну область окремої науки (фізичний світ, світ хімічних процесів, біологічний світ).

Узагальнений системно-структурний образ предмету дослідження уводиться в спеціальній науковій КС через уявлення: 1) про фундаментальні об’єкти, із яких виводяться впорядкованими усі інші об’єкти, що вивчаються цією наукою; 2) про типології об’єктів, що вивчаються; 3) про загальні особливості їхньої взаємодії; 4) про просторово-часову структуру реальності. Ці уявлення можуть бути описані у системі онтологічних принципів, котрі виступають підставою наукових теорій дисципліни. Наприклад, відомі принципи: світ складається із таких, що не діляться, корпускулів; їхня взаємодія суворо детермінована і здійснюється як миттєва передача сил по прямій; корпускули й утворені з них тіла переміщуються в абсолютному просторі з плином абсолютного часу, – усі вони описують фізичну картину світу, яка склалась у другій половині XVII століття, і отримала назву механічної КС.

Перехід від механічної до електродинамічної (наприкінці XIX століття), а потім й до квантово-релятивістської картини фізичної реальності (перша половина XX століття) супроводжувалася зміною системи онтологічних принципів фізики. Найбільш радикальною вона була в період становлення квантово-релятивістської фізики (перегляд принципів неподільності атомів, існування абсолютного простору – часу, лапласівської детермінації фізичних процесів).

За аналогією з фізичною КС, виділяють картини досліджуваної реальності й в інших науках (хімії, астрономії, біології і т.д.). Серед них також існують, історично змінюючи одна одну, різні типи КС. Наприклад, в історії біології – перехід від переддарвінівських уявлень про живе у картині біологічного світу, до картини запропонованої Дарвіном, потім до наступного включення у картину живої природи уявлень про гени, як носії спадковості, і вже потім до сучасних уявлень про рівні системної

організації живого – популяції, біогеоценоз, біосферу, ноосферу та їхньої еволюції.

Кожна із конкретно-історичних форм спеціальної наукової КС може реалізовуватись у ряді модифікацій. Серед них існують лінії спадкоємності (наприклад, розвиток ньютонівських уявлень про фізичний світ Ейлером, розвиток електродинамічної КС Фарадеєм, Максвелом, Герцом, Лоренцом, кожний з яких уводив у цю картину нові елементи). Але можливі ситуації, коли один і той же тип КС реалізується у формі конкуруючих або навіть альтернативних одні одним уявлень відносно досліджуваної реальності (наприклад, боротьба ньютонівської і декартівської концепцій природи як альтернативних варіантів механічної КС; конкуренція двох основних напрямів у розвитку електродинамічної КС: програми Ампера – Вебера, з однієї сторони, і програма Фарадея – Максвела з іншої).

КС виступає як особливий тип теоретичного знання. Її можна розглядати у якості такої собі теоретичної моделі досліджуваної реальності, відмінної від моделей (теоретичних схем), що знаходяться у основі конкретних теорій. По-перше, вони різняться ступенем узагальнення. На одну й ту ж КС може спиратись безліч теорій, у тому числі й фундаментальних. Наприклад, із механічною КС були пов'язані механіка Ньютона-Ейлера, термодинаміка й електродинаміка Ампера-Вебера. Із електродинамічною КС пов'язані не тільки основи максвелівської електродинаміки, але й основи механіки Герца. По-друге, спеціальну КС можна відрізнити від теоретичних схем, якщо проаналізувати утворюючі їх абстракції (ідеальні об'єкти). Так, у механічній КС процеси природи характеризувались засобом абстракцій – “неподільний корпускул”, “тіло”, “взаємодія тіл, що передається миттєво по прямій і змінює стан руху тіл”, “абсолютний простір” і “абсолютний час”. Що ж торкається теоретичної схеми, яка знаходиться в основі ньютонівської механіки (такої, що узята у її ейлерівському викладі), то у ній сутність механічних процесів характеризується способом інших абстракцій: “матеріальна точка”, “сила”, “інерціальна просторово-часова система відліку”.

Ідеальні об'єкти, що утворюють КС, на відміну від ідеалізацій конкретних теоретичних моделей завжди мають онтологічний статус. Будь який фізик розуміє, що “матеріальна точка” не існує в природі, що в ній немає тіл без їхнього розміру. Однак послідовник Ньютона, що прийняв у той час механічну КС, вважав що неподільність атому реально існує як “первинна цеглина”

матерії. Він ототожнював із природою такі, що спрощують її і схематизують, абстракції, в системі яких створюється фізична КС. В яких саме ознаках ці абстракції не відповідають реальності, це дослідник встановлює зазвичай тоді, коли його наука вступає на шлях зламу старої КС і заміни її новою.

Будучи відмінними від КС, теоретичні схеми, що складають ядро теорії, завжди пов'язані з нею. Встановлення цього зв'язку є однією з обов'язкових умов побудови теорії. Процедура відображення теоретичних моделей (схем) у КС забезпечує той різновид інтерпретації рівнянь, що виражають теоретичні закони, який у логіці називають концептуальною (або ж семантичною) інтерпретацією і котра обов'язкова для побудови понять. Поза КС теорія не може бути побудована у закінченій формі.

Наукові КС виконують три основні взаємопов'язані функції у процесі дослідження: 1) систематизують наукові знання, поєднуючи їх у складні цілісності; 2) виступають у якості дослідницьких програм, що визначають стратегію наукового пізнання; 3) забезпечують об'єктивізацію наукових знань, співвіднесення їх із досліджуваним об'єктом для їх включення у культуру.

Спеціальна наукова КС інтегрує знання у рамках окремих наукових дисциплін. Природничо-наукова і соціальна КС, а потім загальнонаукова КС задають більш широкі горизонти для систематизації знань. Вони інтегрують досягнення різних дисциплін, виділяючи в дисциплінарних онтологіях стійкий, емпірично й теоретично обґрунтований зміст. Наприклад, уявлення сучасної загальнонаукової КС про нестационарний Всесвіт і Великий вибух, про кварки і синергетичні процеси, про гени, екосистеми і біосферу, про суспільство як цілісну систему, про формації і цивілізації і т. ін. були розвинені у рамках відповідних дисциплінарних онтологій фізики, біології, соціальних наук і потім включені у загальнонаукову КС.

Здійснюючи функцію систематизації, наукові КС разом з тим виконують роль дослідницьких програм. Спеціальні КС задають стратегію емпіричних і теоретичних досліджень у рамках відповідних областей науки. По відношенню до емпіричного дослідження цілеспрямовуюча роль спеціальних КС найбільш явно проявляється тоді, коли наука починає вивчати об'єкти, для яких ще не створено теорій і які досліджуються емпіричними методами (типичним прикладом виступає роль електродинамічної КС при

експериментальному дослідженні катодних та рентгенівських променів).

Уявлення про досліджувану реальність, що уводяться у КС, забезпечують висування гіпотез про природу явищ, виявлених під час досліду. Відповідно до цих гіпотез формулюються експериментальні задачі та напрацьовуються плани експериментів, під час яких встановлюються усе нові характеристики об'єктів, що вивчаються у дослідах.

В теоретичних дослідженнях роль спеціальної наукової КС як дослідницької програми проявляється в тому, що вона визначає коло допустимих задач і постановку проблем на початковому етапі теоретичного пошуку, а також вибір теоретичних засобів їх розв'язання. Так, у період побудови узагальнюючих теорій електромагнетизму змагались дві фізичні КС і відповідно дві дослідницькі програми: Ампера-Вебера, з одного боку, і Фарадея-Максвела, з іншого. Вони ставили різні задачі і визначали різні засоби встановлення узагальнюючої сутності електромагнетизму. Програма Ампера-Вебера виходила із принципу далекої дії і орієнтувалась на використання математичних засобів механіки точок, тоді як програма Фарадея-Максвела спиралась на принцип близької дії й залучала математичні структури з механіки суцільних середовищ.

У міждисциплінарних взаємодіях, основаних на переносах уявлень із однієї області знань в іншу, роль дослідницької програми виконує загальнонаукова КС. Вона виявляє схожі риси дисциплінарних онтологій і тим самим формує підстави для трансляції ідей, понять і методів із однієї науки в іншу. Такі обмінні процеси між квантовою фізикою і хімією, біологією і кібернетикою, що породили цілий ряд відкриттів ХХ століття, направлялись і регулювались загальнонауковою КС.

Факти і теорії, створені за ціленаправленого впливу спеціальної наукової КС, потім знову співвідносяться із нею, що призводить до двох варіантів її змін. Якщо уявлення КС виражають суттєві характеристики об'єктів, котрі досліджуються, відбувається уточнення і конкретизація цих уявлень. Але якщо дослідження натикається на принципово нові типи об'єктів, відбувається кардинальна перебудова КС.

Така перебудова виступає необхідним компонентом так званих "наукових революцій". Вона передбачає активне застосування філософських ідей та обґрунтування нових уявлень про

накопичений емпіричний і теоретичний матеріал. Спочатку нова картина реальності, що досліджується, висувається у якості гіпотези. Її емпіричне і теоретичне обґрунтування може зайняти тривалий час, коли вона конкурує у якості нової дослідницької програми із раніше прийнятою спеціальною КС. Ствердження нових уявлень про реальність в якості дисциплінарної онтології забезпечується не лише тим, що вони підкріплюються досвідом і послуговуються базисом для нових фундаментальних теорій, але й їхнім філософсько-світоглядним обґрунтуванням.

Уявлення про світ, котрі уводяться у картинах реальності, що досліджується, зазнають впливів аналогій та асоціацій, які залучаються із різних сфер культурної творчості, включаючи власний та виробничий досвід визначеної історичної епохи. Так, уявлення про електричний флюїд і теплород, включені до механічної картини світу у XVIII столітті, склалися багато у чому під впливом предметних образів, залучених із сфери побутового досвіду і техніки епохи. Здоровому глузду XVIII століття було легше погодитись із існуванням немеханічних сил, вдаючи їх за образом сил власне механічних.

Разом з тим, введення до механічної КС уявлень про різні субстанції (носії сил) містило й момент об'єктивного знання. Уявлення про якісно інші типи сил було першим кроком на шляху до визнання неможливості звести усі види взаємодії лише до механічної. Воно сприяло формуванню особливих, відмінних від механічних, уявлень про структуру кожного з таких видів взаємодії. Онтологічний статус КС виступає необхідною умовою об'єктивації конкретних емпіричних і теоретичних знань наукової дисципліни та їхнього включення у культуру.

На підставі віднесення до наукової КС спеціальні досягнення науки набувають загальнокультурного сенсу і світоглядного значення. Так, основна фізична ідея загальної теорії відносності, взята у її спеціальній теоретичній формі (компоненти фундаментального метричного тензора, що визначає метрику чотирьохмірного простору-часу, разом з тим виступають як потенціали гравітаційного поля), незрозуміла для тих, хто не займається теоретичною фізикою. Але при формулюванні цієї ідеї у мові КС (характер геометрії простору-часу взаємно визначений характером поля тяжіння) їй надається зрозумілий для неспеціалістів статус наукової істини, що має світоглядний сенс. Ця істина виводиться з уявлення про однорідний евклідовий простір і квазі

евклідовий час, які через систему освіти і виховання із часів Галілея і Ньютона перетворились у світоглядний постулат повсякденної свідомості.

Так виглядає справа із багатьма відкриттями науки, які включаються у наукову КС і через неї потім впливають на світоглядні орієнтири людської життєдіяльності. Вони стають особливими, автономними формами знання, що організують у відповідну систему спостереження факти й теорії кожної наукової дисципліни. Виникають проблеми побудови загальнонаукової КС, яка б синтезувала досягнення окремих наук.

Таким чином, якість підготовки фахівців визначається завданнями, змістом і технологією навчального процесу ВНЗ. Одним із важливих свідчень сучасної освіти є єдність методологічних і спеціальних знань як засіб формування ціннісної картини світу у майбутніх фахівців. Цілісність сприйняття студентами навколишнього світу стимулює впровадження в навчальний процес нових технологій, структуризація навчальної діяльності на основі системно-структурного і особистісно-діяльнісного підходів.

Список використаних джерел

1. Бердяев Н.А. Самопознание / Николай Александрович Бердяев. – М., 1991.
2. Зинченко А.П. Искусственно-техническая картина мира / А.П.Зинченко. // В сб.: Проблемы организации и развития инженерной деятельности. Выпуск 1. – Обнинск, 1990.
3. Ильин И.А. Религиозная философия. / И.А.Ильин. – М., 1994.
4. Рац М.В. Размышления об инновациях. / М.В.Рац, М.Т.Ойзерман // Вопросы методологии. – 1991. – №1.

*О.В.Гладка,
пошукувач,
Криворізький ДПУ*

**ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНІСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ОСОБИСТІСНО
ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ**

У статті розкрито сутність та зміст поняття "готовність майбутніх учителів іноземної мови до особистісно орієнтованого навчання старшокласників". На основі аналізу літературних джерел дано визначення вищезгаданого феномену та накреслено шляхи формування цього складного особистісного утворення у студентів факультету іноземних мов.

В статье раскрыта сущность и содержание понятия